

Oponentský posudok na dokument

*Analýza vzdelávacích potrieb pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov
v predprimárnom vzdelávaní detí z marginalizovaných rómskych komunít.*

V Liptovskom Jáne

26.5. 2013

doc.Mgr. Ján Hučík, PhD.

VŠZaSP sv. Alžbety,n.o. Bratislava

Katedra sociálnej práce

PF PU v Prešove

Katedra špeciálnej pedagogiky

Posudok

Analýza vzdelávacích potrieb pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v predprimárnom vzdelávaní detí z marginalizovaných rómskych komunít.

Analýza vzdelávacích potrieb pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v predprimárnom vzdelávaní detí z marginalizovaných rómskych komunít je podaktivitou strategického cieľa národného projektu „ Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy (kód ITMS projektu 26130130095) je prostredníctvom vzdelávania pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov zlepšiť vzdelanostnú úroveň detí pochádzajúcich z MRK a tým nadobudnúť potrebné kompetencie pre ich vstup na primárny stupeň vzdelávania“ so špecifickým cieľom projektovej aktivity 1.1 Vzdelávanie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov je skvalitniť profesijné kompetencie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov podieľajúcich sa na edukácii detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít a tým podporiť ich sociálnu inklúziu na predprimárnom stupni školskej sústavy. Je záslužné, že mapujú aké vzdelávacie potreby pedagogickí a odborní zamestnanci uprednostňujú s ohľadom na vzdelávanie a život detí z marginalizovaných rómskych komunít (MRK). Analýza spracúva objektívne i subjektívne vzdelávacie potreby pedagogických a odborných zamestnancov, pri uvedomovaní si, ktoré vedomosti, schopnosti, postoje, osobnostné vlastnosti potrebujú na výchovu a vzdelávanie týchto detí v bežných neselektívnych podmienkach existujúcich MŠ s akceptáciou dôležitých špecifik v oblasti rozvoja osobnosti detí, učebného a sociokultúrneho prostredia.

Ciele výskumu boli jasne a vecne sformulované do výskumných otázok, ktoré konkrétne zisťovali vzdelávacie potreby pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov podieľajúcich sa na predprimárnom vzdelávaní detí z MRK. Aj čiastkové ciele orientované na túto skupinu zamestnancov napomohli identifikovať metódy, formy práce a spolupráce pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov. *Z komplexného pohľadu a prístupu k riešeniu tohto veľmi naliehavého problému bolo vhodné zamerať niekoľko čiastkových cieľov na zistenie profesijných potrieb a kompetencií pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov z pozície a pohľadu zákonných zástupcov (matka, otec) detí z MRK, pracovníkov komunitných centier, terénnych sociálnych pracovníkov ako oni vnímajú a identifikujú spôsoby a formy spolupráce, prípadne aké ťažkosti a rozdiely vidia, oni zákonní zástupcovia, pri zaškoloňovaní svojich detí v neselektívnych a selektívnych podmienkach.*

Jednotlivé etapy výskumu boli logicky a časovo termínované, následne zozbierané výskumné údaje spracované štatistickou metódou aj kvalitatívnou analýzou, komparáciou a opisom získaných zistení. Výsledkom vyhodnotenia výskumu bolo zovšeobecnenie a vypracovanie záverov

a odporúčaní, ktoré by sa mali stať východiskom tvorby obsahu kontinuálneho vzdelávania - inovačného pre pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov.

Na tento pomerne rýchlo realizovaný výskum boli zvolené primerané metódy zisťovania údajov: dotazník a rozhovor cielene zostavených pre kategóriu pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov. *Aj tu možno podotknúť, že komplexnosti prístupu chýba zisťovanie údajov od zákonných zástupcov (matka, otec), t. j. náhľad z druhej strany. Problém vzdelávania detí z MRK nie je možné riešiť bez znalostí náhľadov, názorov, potrieb, hodnôt, priorít atď., tých ktorí sú v inkluzívnej edukácii, tí iní. Vytvárať prognózy, programy bez poznania druhej strany je neekonomické, neetické, nepedagogické, pretože to funguje na domnienkach a špekuláciách a myslíme si, že si oni si myslia, že to má byť takto a tonie je správne, lebo to vyznieva v zmysle „o nás bez nás“, a vieme my skutočne, čo tí pre ktorých uskutočňujeme všetky výskumy, prieskumy, programy, doposiaľ často bez predpokladaného a skutočného hmatateľného prínosu, potrebujú? Aj táto analýza mohla byť v tomto smere novátorská, keby bola uskutočňovaná spolu s tými, ktorým má priniesť požadovaný efekt.*

Výskumný súbor bol zvolený na základe dostupných informácií a osobnej ochote, či pracovnom zanítení pedagogických zamestnancov – učiteľov pre predprimárne vzdelávanie a odborných zamestnancov, zamestnancov školských zariadení výchovného poradenstva a prevencie zámerne, podľa spoločného znaku, že priamo pracujú s deťmi predškolského veku z MRK v MŠ alebo poradenskom zariadení zo všetkých krajov Slovenska mimo Bratislavského kraja. Odborní zamestnanci, zapojení do výskumu boli najviac zastúpení z Banskobystrického a Košického kraja. Zo zistených všeobecných údajov sa opäť potvrdzuje, všeobecne požadovaná kvalifikovanosť a prevažujúca dĺžka pedagogickej praxe nad 10, z čoho usudzujeme, že práve takíto zamestnanci skutočne vedia zhodnotiť svoje potreby v oblasti ďalšieho vzdelávania pre prácu s deťmi z MRK.

Interpretácia zistení kvantitatívneho výskumu

Zistenia o vzdelávacích potrebách pedagogických zamestnancov veľmi jasne, konkrétne, vecne a presne objektívne i subjektívne identifikujú a pomenúvajú, už aj tak dobre známe, problémy, ťažkosti, charakteristiky, odlišnosti, hodnoty a priority atď., ale i pozitívne zistenia vo všetkých oblastiach súvisiacich s edukáciou detí z MRK. Údaje sú interdisciplinárnym, komplexným zistením pedagogickej, psychologickkej, špeciálnopedagogickej, sociálnej, zdravotnej, komunikačnej, ekonomickej, hodnotovej, spoločenskej, záujmovej atď. oblasti a výzvou naliehavosti a akútnosti riešenia, často bezradnosti pri riešení konkrétnych každodenných životných situácií detí aj rodičov z marginalizovaných rómskych komún.

Niektoré odpovede na otázky vyznievajú jednostranne, možno aj negatívne v neprospech rodičov detí z MRK, pretože vo výskume boli zisťované údaje len od pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov a nie zo strany rodičov, napr. spätná väzba rodičov detí z MRK na

edukáciu učiteľom. Zisteniami v samotných radoch rodičov , či pre nich je alebo nie je podstatné a dôležité hovoriť o úspechoch svojho dieťaťa, by nám pomohlo voliť vhodnejšie a primeranejšie formy vzájomnej komunikácie, spolupráce.

Zapisovanie a dochádzka detí z MRK do MŠ nie je taxatívne vymedzená, je dobrovoľná, je na vôli rodičov. Legislatívne vymedzené podmienky u detí jeden rok pred nástupom do ZŠ a u detí, ktoré majú odložený začiatok povinnej školskej dochádzky, žiaľ nie sú dodržiavané a mnohé deti „sú stratené“, čo je dôsledkom nedostatočne fungujúcej medzirezortnej spolupráce (zdravotníctvo- sociálny - školský rezort) a výskumné zistenia, že učitelia MŠ často pracujú a spoliehajú sa sami na seba to potvrdzujú. Je treba si však uvedomiť, že aj ďalšie možnosti vzdelávania sa v oblastiach súvisiacich so sociálnym statusom rodín, zdravotnou starostlivosťou, ekonomickou situáciou, formami kompenzácií, podpôr a pomoci znižujú status pedagogického zamestnanca – učiteľa MŠ, ktorého poslanie je predovšetkým výchova a vzdelávanie všetkých detí a uspokojovanie ich individuálnych edukačných a výchovných potrieb. Preto by malo byť prirodzené a normálne, že školy i školské zariadenia poskytujú také podporné odborné služby s primeranými kompetenciami a zodpovednosťou, ktoré by uspokojovali potreby aj rodičov detí z MRK zároveň by odborní zamestnanci zabezpečovali spoluprácu s inými inštitúciami pri edukácii detí z MRK.

Učiteľ a edukácia

Vzdelávacie potreby pedagogických zamestnancov v oblasti zvládania každodenných problémov detí z MRK v MŠ.

Výskumné zistenia potvrdzujú, praxou osvedčené, ale často zabúdané, učiť sa zmysluplným, pre život potrebných vedomostí, zručností a návykov, v reálnom priestore, dostupnými a skutočnými materiálmi, prostriedkami, predmetmi sú pre deti z MRK najprirodzenejším spôsobom osvojovania si vedomostí , zručností a návykov napodobňovaním. Požiadavka vzdelávať sa v problematike špecializovaných učební, by však mala vychádzať z potrieb detí (skutočných praktických potrieb) pre deti z MRK – praktické „dielne“ uspokojujúce a rozvíjajú manuálne zručnosti, predstavivosť, prepojenie vedomostí a ich aplikácie do skutočného reálneho života (budovanie si bývania, varenie, osobná hygiena, upratovanie, vedenie domácnosti a pod.) – zodpovedajúce mentálnej úrovni, kultúrnym tradíciám, ekonomicky nenáročným a pod. formujúce do budúcnosti profesijné záujmy a profesijnú profiláciu. Moderné informačné a komunikačné technológie, ich preferencie a zdôrazňovanie by nemali byť podnetom, aby si deti začali uvedomovať rozdiel , či zaostalosť v materiálno-technickom vybavení ich vlastnej rodiny a v budúcnosti indikátorom dôvodu vzniku možných sociálno-patologických javov v správaní (nemám- ukradnem).

Vzdelávacie potreby pedagogických zamestnancov v oblasti stimulácie detí z MRK. Problematika vysoko aktuálna, ale opäť bez opačného pohľadu rodičov detí z MRK. Tu vystupujú do popredia otázky, či stimulovať deti podľa potrieb a špecifik majoritnej spoločnosti alebo v súlade so

sociokultúrnymi tradíciami tejto minority, aké formy stimulácie volíť, kedy ich uplatňovať ako a kedy diagnostikovať úroveň či stupeň zaostávania v jednotlivých schopnostiach detí z MRK a aké sú potreby a aký je názor rodičov detí z MRK na takúto pomoc a podporu, ktorá by mala priniesť akceleráciu vývinu a zosúladienie s cieľmi a obsahom predprimárneho vzdelávania. Zároveň chýbajú údaje o ochote, schopnostiach a chcení rešpektovať, plniť a podporovať vývin vlastného dieťaťa rodičmi detí z MRK. Preto aj tvorba stimulačných programov by mala byť individuálna a učiteľ MŠ pri jeho tvorbe mal mať pomoc ďalších školských odborníkov – logopéda, špeciálneho pedagóga, psychológa, sociálneho pracovníka, pediatra, pedopsychiatra a v plnom rozsahu by mal participovať rodič dieťaťa z MRK. V dôsledku uvedeného je potrebné pre pedagogických zamestnancov zmysluplne stanoviť obsah vzdelávania, aby boli uspokojované potreby v oblasti stimulácie emocionálnej stability, sociálnych zručností, vôľovo-motivačných vlastností, komunikačných schopností a zručností vo vzťahu k deťom z MRK s prihliadnutím na reálne potreby života týchto uzavretých komunit, ich štruktúr, spoločenských noriem.

Vzdelávacie potreby pedagogických zamestnancov v témach edukácie detí z MRK

Témy ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov sú konkretizované a vyplývajú zo skúseností z edukačnej práce s deťmi z MRK oslovených a možno by bolo vhodné širšou diskusiou ich potvrdiť alebo doplniť ďalšími cielene vybranými pedagogickými zamestnancami.

Zistenia o vzdelávacích potrebách odborných zamestnancov

Spolupráca odborných zamestnancov s rodinami detí z MRK poukazuje na bariéry, ktoré sú príčinou neúspechu a je na ne už dlhodobo poukazované. Bolo by však zaujímavé, aké postoje k tejto spolupráci zaujímajú rodičia detí z MRK, pretože si táto spolupráca vyžaduje ich aktívnu účasť, plnenie stanovených úloh.

Získavanie informácií o deťoch z MRK odbornými zamestnancami sú zistenia viac neuspokojivé a vyžadujú si aktívny vstup viacerých rezortov (sociálny- zdravotný- školský), aby bolo možné dosiahnuť očakávaný, či požadovaný cieľ.

Potreba spolupráce odborných zamestnancov s ďalšími profesionálmi opäť upozorňuje na nutnosť komplexných služieb poskytovaných deťom, žiakom a ich zákonným zástupcom v prospech uspokojovania ich špeciálnych edukačných, výchovných a ďalších potrieb, bezodkladne, pružne, odborne s posilnenými kompetenciami.

Ovládanie rómskeho jazyka pri práci s deťmi s MRK nie je pokladané za prioritu, ale myslíme, že sú ťažkosti pri diagnostikovaní detí v predškolskom veku, ktoré neovládajú slovenský jazyk a to si vyžaduje spoluprácu aspoň s „tľmočníkmi“, aby bola zabezpečená objektivita diagnostiky napr. pri zisťovaní školskej zrelosti.

Formy spolupráce odborných zamestnancov s rodičmi s deťmi s MRK oslovení zamestnanci jasne pomenovali, ale vhodné by bolo zistiť, aké formy spolupráce by požadovali samotní rodičia detí

z MRK a podľa toho zakomponovať do vzdelávacieho programu pre týchto zamestnancov metódy a formy a osvojiť si ich.

Opätovné konštatovanie chýbajúcich prostriedkov na odbornú činnosť diagnostikovanie, terapie, prevenciu u detí z marginalizovaných rómskych komunít, ale takých, ktoré sú pre tieto deti zodpovedajúce ich sociokultúrnym podmienkam, skúsenostiam primeraných veku, aby nedochádzalo k určitému znevýhodneniu z dôvodu nedostatočných príležitostí osvojiť si primerané zručnosti, návyky, všeobecné vedomosti.

Kompetencie činnosti odborného zamestnanca pri práci s deťmi z MRK ako sú profesionalita, komunikácia, diagnostika, empatia pokladajú za dôležité v konaní, rozhodovaní a na zabezpečovanie a účinky odborných intervencií. Aktuálne by si to žiadalo zvýšenie počtu odborných zamestnancov v poradenských zariadeniach, najlepšie so zastúpením rezortu školstva- sociálneho-zdravotníckeho i právneho.

Špecificky boli vo výskume prezentované kvalitatívne zistenia výskumu, ktoré uvádzajú konkrétne , subjektívne výpovede respondentov, ktoré sú pozitívne i negatívne. Jasne definujú napr. výhody a nevýhody spoločného vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunít v etnicky homogénnych aj heterogénnych triedach, aké sú ich potreby v oblasti práce s rómskymi deťmi a vyjadrili svoje vízie ideálnej materskej školy. Odborne sú prezentované zistenia od odborných zamestnancov, kde sa viac poukázalo na nedostatky, problémy, komunikácia v slovenskom jazyku, nedostatočne rozvinuté schopnosti a zručnosti detí z MRK, individuálne odlišnosti, slabšia spolupráca s rodičmi detí z MRK zväčša na podnet školy. Skúsenosti zo spolupráce odborných zamestnancov s MŠ prezentujú ako neutrálne alebo slabšie.

Postoje odborných zamestnancov k deťom z MRK - nemožno súhlasiť s použitím pojmu postoje, nakoľko táto psychologická kategória má niekoľko zložiek – poznávacía, rozumová, - emocionálna, citová, konatívna, ktoré neboli ďalej v súvislosti s postojom cielene sledované.

Odporúčania pre tvorbu vzdelávacích programov

Záverý výskumu a odporúčania pre tvorbu vzdelávacieho programu inovačného vzdelávania

Záverý - o pedagogických zamestnancoch

- všeobecne štylizované, vhodné konkrétne a ciele podpora legislatívou (napr. zabezpečiť v MŠ asistenta učiteľa, ktorý v prípade detí zo zmiešaného národnostného prostredia ovláda materinský jazyk : ako , uložiť ako povinnosť, pretože ide o uspokojovanie špeciálnych potrieb detí , nepodmieňovať to peniazmi ale potrebami detí!); (pred prechodom na školské vzdelávanie : vhodnejšie aktualizovať a vytvoriť VÚDPaP-om nové diagnostické prostriedky, na testovanie školskej spôsobilosti detí, aj deti z MRK s rešpektovaním aj ich

špecifík v oblasti poznania, skúseností ovplyvňovaných sociálne znevýhodňujúcim prostredím alebo sociokultúrnymi tradíciami)

- vyššie potreby v oblasti socializácie, a sociálnej inklúzie detí z MRK podporiť vytvorením podmienok v MŠ (materiálno-technických aj napriek zvýšeným finančným nárokom na jej zabezpečovanie)

Vhodné doplnenie:

- vzhľadom na vytýčený cieľ daného výskumu, by bolo v súlade aj so Strategickým cieľom národného projektu do vzdelávania pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov pre skvalitnenie ich profesijných kompetencií pedagogických zamestnancova a odborných zamestnancov podieľajúcich sa na edukácii detí z MRK v MŠ začleniť pedagogickú a špeciálnopedagogickú supervíziu, podobne ako sociálna supervízia, ktorá sa v plnom rozsahu uplatňuje v podporných sociálnych službách

Záver: Analýza vzdelávacích potrieb pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v predprimárnom vzdelávaní detí z marginalizovaných rómskych komunít je spracovaná profesionálne. Výsledky sú jasné, ale len z pohľadu pedagogických a odborných zamestnancov, chýba pohľad „ z druhej strany t.j. pohľad, názory zákonných zástupcov detí z MRK. Pri využití výsledkov tohto výskumu je nevyhnutná interdisciplinárna spolupráca (pedagóg, špec.pedagóg, psychológ, sociálny pracovník, pediater, pedopsychiater) - vzájomná spolupráca rezortov školstva, sociálnych vecí, zdravotníctva , vnútra. Úspešnosť všetkej odbornej starostlivosti o deti z MRK si vyžaduje nielen komplexný odborný prístup v MŠ, ale i zabezpečovanie ďalšieho mimoškolského pôsobenia na deti z MRK a ich zákonných zástupcov, aby inklúzia splnila požadované očakávania a budúcu úspešnosť detí v školskom systéme s minimalizáciou vzniku včasných sociálno-patologických javov v správaní detí.

Odporúčame uvedené zistenia z výskumu využiť pri tvorbe vzdelávacích inovačných programov pre pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov podieľajúcich sa na edukácii detí pochádzajúcich detí z MRK v predprimárnom vzdelávaní pre skvalitnenie ich profesijných kompetencií.